

Δρ. Δημήτριος Καραμπερόπουλος
Πρόεδρος Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης
Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα

Μυθεύματα του συγγραφέα Φάνη Μιχαλόπουλου για τον Κοσμά τον Αιτωλό

Με την ευκαιρία της εορτής του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού παρουσιάζουμε την ανασκευή των μυθευμάτων, (περιέχεται στη μελέτη μας «Η παράλληλη διαφωτιστική δράση του Ρήγα Βελεστινλή με του Κοσμά του Αιτωλού», Λάρισα 2019) που ο καθένας θα έχει ακούσει και έχει διαβάσει, πως ο Κοσμάς ο Αιτωλός γκρέμιζε εκκλησίες και έφτιαχνε σχολεία. Χαρακτηριστικά, ο Παντελής Πάσχος (*Κοσμάς ο Αιτωλός*, εκδόσεις Ακρίτας, Αθήνα 1985, σελ. 130), σημειώνει πως «*ηχεί κάπως παράξενα εκείνη εκεί η περίεργη και δυσκολοπίστευτη παράδοση, που βάζει στο στόμα του Πατροκοσμά τον υβριστικό και βάρβαρο λόγο «γκρεμίστε τις εκκλησίες και χτίστε σχολεία».*

Τον ισχυρισμό αυτό, όπως διερευνήσαμε, τον έχει γράψει το 1940 στο βιβλίο του για τον Κοσμά τον Αιτωλό ο συγγραφέας Φάνης Μιχαλόπουλος (*Κοσμάς ο Αιτωλός*, Αθήνα 1940, σελ. 98). και που το βιβλίο του έχει επανεκδοθεί και κυκλοφορεί ευρύτατα διασπείροντας τις μυθώδεις διηγήσεις του.

Επισημαίνουμε, ότι ο ίδιος συγγραφέας δέκα χρόνια πιο πριν, το 1930, σε δημοσίευσμά του για τον Ρήγα, (Φάνη Μιχαλόπουλου, «Ρήγας Βελεστινλής. Βιογραφικόν εράνισμα», *Θεσσαλικά Χρονικά*, τόμ. 1, εν Αθήναις 1930, σελ. 3-21), καταχώρισε το ευφάνταστο δημιούργημά του, ταιριάζοντας τα αταίριαστα, πως τάχα το πραγματικό όνομα του Ρήγα ήταν το «Αντώνιος Κυριαζής». Έχουμε γράψει και σχετική μελέτη με τίτλο *Όνομα και καταγωγή του Ρήγα Βελεστινλή* (Αθήνα 2000), όπου ανασκευάζονται αυτά τα μυθεύματά του. Όμως δυστυχώς ανεξέταστα αρκετοί συγγραφείς μετέπειτα το χρησιμοποίησαν χωρίς να εξετάσουν το κείμενο του Μιχαλόπουλου. Και χρειάστηκαν οι συστηματικές προσπάθειες μας από το 1992 και μετά, για την διαγραφή του ανιστόρητου αυτού κατασκευάσματος από το Σχολικά Βιβλία Ιστορίας της ΣΤ΄ Δημοτικού, του Γυμνασίου και Λυκείου, αφού πρώτα ελήφθη σχετική απόφαση, μετά την προσκόμισή μας της σχετικής βιβλιογραφίας στο τότε Παιδαγωγικό Ινστιτούτο του υπουργείου Παιδείας.

Έχοντας αυτήν την εμπειρία, για το τί ο συγκεκριμένος συγγραφέας έγραψε για τον Ρήγα, κοιτάξαμε επισταμένως τις δύο παραπομπές, τις οποίες παραθέτει, θέλοντας έτσι να στηρίξει την άποψή του, πως τάχα ο Κοσμάς ο Αιτωλός στη Χιμάρα γκρέμιζε εκκλησίες για να ιδρύσει σχολείο. Παραπέμπει στον καθηγητή Ιστορίας Σπυρίδωνα Λάμπρο, χωρίς όμως να παραθέτει το σχετικό κείμενο. Αν όμως διαβαστεί το κείμενο, όπως πράξαμε, τότε θα διαπιστωθεί πως απλά ο Σπυρίδων Λάμπρος για την Χιμάρα αναφέρει πως «*Τα πρώτα ελληνικά σχολεία ιδρύθησαν ... από τον Κοσμά τον Αιτωλό*», χωρίς να υπάρχει ουδεμία νύξη για όσα υποστηρίζει ο ευφάνταστος Μιχαλόπουλος.

Ιδιαίτερο, ωστόσο, ενδιαφέρον παρουσιάζει η άλλη παραπομπή του στο βιβλίο του Ιωάννου Λαμπρίδη, *Περί των εν Ηπειρώ Αγαθοεργημάτων* (τόμ. Α΄, 1880, σελ. 117 εξ. και στον *Νέο Ελληνομνήμονα* του Σπ. Λάμπρου, τόμ. 10, Αθήνησι 1913, σελ. 393, «*Ιστορικά Σημειώματα περί του ΄΄Ηπειρωτικού Ζητήματος΄΄*»). Ευχαριστίες στον αγαπητό καθηγητή Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Κώστα Πέτσιο για την αποστολή του κειμένου από το βιβλίο του Ιωάννου Λαμπρίδη. Στη σελ. 117 αναγράφονται τα κατωτέρω: «*Εν δε τη Χειμάρα ου μόνον πρώτος ελληνικήν σχολήν συνέστησεν, αλλά και τας πενήκοντα και οκτώ εκκλησίας αυτής μετά*

των εκεί τριών μονυδρίων παρήνεσε προς άρσιν φυλετικών παθών να κατεδαφίσωσι και μίαν αντί πασών τούτων επ' ονόματι των Αγίων Πάντων να ανεγείρωσι, και επέτυχεν. Επειδή δε ουδείς των κατοίκων, ει και πάντες συνήνεσαν, ετόλμα πρώτος να επιληφθή της πράξεως ταύτης, φοβούμενος μη ουρανόθεν πάθη τι, ο επί τοις διδάγμασιν αυτού και τη αληθεία πεπειθώς δαιμόνιος εκείνος ανήρ ήρξατο πρώτος αναβαίνων επ' αυτάς του έργου της κατεδαφίσεως ούτω δε και άλλους εις την θεάρεστον ταύτην πράξιν παρώτρυνεν, οποία πεποιθήσας». (Οι υπογραμμίσεις δικές μας).

Αντιλαμβάνεται ο καθένας πως ο Κοσμάς ο Αιτωλός είχε ήδη ιδρύσει στην Χιμάρα ελληνικό σχολείο. Ωστόσο, είχε διαπιστώσει να υπάρχει το πρόβλημα της αντιπαλότητας, της φαγωμάρας, των «φυλετικών παθών», όπως σημειώνει, μεταξύ των οικογενειών και γι' αυτό θα υπήρχαν οι 58 εκκλησίτσες και τα 3 μονύδρια· κάθε μεγάλη φάρα, κάθε μεγάλο σόι θα είχε και την δική της εκκλησίτσα. Και ο Άγιος Κοσμάς εκτός από την δημιουργία της ελληνικής σχολής λύνει και αυτό το σοβαρό πνευματικό πρόβλημα των κατοίκων της Χιμάρας. Συνιστά να γκρεμίσουν τις 58 εκκλησίτσες, που θα ήταν αφιερωμένες σε διάφορους αγίους, και να χτίσουν, ας προσεχθεί, όχι σχολείο, αυτό το είχε ήδη συστήσει, αλλά μια μεγάλη εκκλησία στο όνομα των Αγίων Πάντων, για να σβήσει τα «φυλετικά πάθη», την αντιπαλότητα των οικογενειών. Ενδιαφέρον έχει για την διακριτικότητα του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού, πως δεν επιλέγει όνομα αγίου, που θα υπήρχαν αρκετοί μεταξύ των 58 ναών, παρά η νέα εκκλησία να είναι αφιερωμένη στο όνομα των Αγίων Πάντων, ώστε να μην διαιωνισθεί η προστριβή μεταξύ των διαφόρων οικογενειών της Χιμάρας.

Παρόμοια, και στην Πάργα ο Κοσμάς ο Αιτωλός, όταν ρωτήθηκε από τους κατοίκους της να αναγείρουν εκκλησία, ενώ υπήρχαν ήδη δέκα εκκλησίες, τους συμβούλευσε να ιδρύσουν σχολείο αντί για εκκλησία και τούτο διότι αυτό έλειπε, ενώ εκκλησίες υπήρχαν δέκα. Τα σχετικά με το περιστατικό αυτό τα αναγράφει ο Χριστόφορος Περραιβός, (*Σύντομος βιογραφία του αοιδήμου Ρήγα Φεραίου του Θετταλού*, εν Αθήναις 1860, [Βιβλιοπωλείον Νότη Καραβία, Αθήναι 1973], στο τέλος του βιβλίου με τίτλο «Αρχαιότεραι απόπειραι περί βελτιώσεως του έθνους», σελ. 51-52): «...η δε Πάργα διετέλει τότε υπό την αριστοκρατία των Ενετών. Ιδών ο Άγιος Κοσμάς υπέρ τους δέκα ιερούς ναούς εντός και εκτός του φρουρίου, κατοίκους δε μόλις τεσσάρων χιλιάδων ψυχάς, πεπεισμένος ότι αναπνέει ελευθέραν ατμόσφαιραν απεφάσισε να εκφρασθή εντονότερα και σοβαρότερα ενταύθα, ή εις το Οθωμανικόν Κράτος. Ιδού δε το κυριώτερον μέρος της διδαχής του, το οποίον παρά διαφόρων γερόντων Παργίων πολλάκις εκ συμφώνου επληροφορήθημεν. 'Έυλογημένοι χριστιανοί, αι πολλάί εκκλησίου ούτε διατηρούν, ούτε ενισχύουν την πίστην μας όσον και όπως δει, ειμέν οι εις τον Θεόν πιστεύοντες δεν είναι φωτισμένοι υπό των παλαιών και νέων αγίων γραφών· η πίστις μας δεν εστερεώθη από αμαθείς αγίους, αλλά από σοφούς και πεπαιδευμένους αγίους, οίτινες και τας αγίας γραφάς ακριβώς μας εξήγησαν, και δια θεοπνευστων λόγων αρκούντως μας εφώτισαν. Σήμερον όμως, ένεκα των αμαρτιών μας συμπεσουσών δεινών περιστάσεων, λείπουσιν ή τουλάχιστον εισί σπανιώτεροι τοιούτοι σοφοί και ενάρετοι άνδρες, όπως διατηρήσωσιν ανεπηρεάστους τους ορθοδόξους ομογενείς μας. Διότι πώς δύναται να διατηρηθή αβλαβές το έθνος μας κατά την θρησκείαν και ελευθερίαν οπόταν ο ιερός αυτού κλήρος αγνοή κατά δυστυχίαν των αγίων γραφών την εξήγησιν, ήτις εστί το φως και η στερέωσις της πίστεως; Όταν ένας ποιμίν δεν γνωρίζη το θρεπτικόν χόρτον δια το ποιμνιόν του, δεν θεραπεύη τα τυχόντα πάθη του, δεν προφυλάττη αυτά από άγρια θηρία και κλέπτας, πώς είναι δυνατόν να διατηρηθή δια πολύν καιρόν εκείνο το ποιμνιον; Λοιπόν τέκνα μου Πάργιοι, προς διαφύλαξιν της πίστεως και ελευθερίαν της πατρίδος, φροντίσατε να συστήσητε ανυπερθέτως σχολείον Ελληνικόν, δι' ού γνώσονται τα τέκνα υμών άπερ υμείς αγνοείτε'».

Διαφαίνεται κατ' αυτόν τον τρόπο η ουσιαστική χριστιανική διαφωτιστική τακτική του Κοσμά του Αιτωλού. Εκκλησίες για την εκπλήρωση των θρησκευτικών καθηκόντων των

κατοίκων της Πάργας υπήρχαν τότε δέκα, ενώ σχολείο ουδέν. Την έλλειψη αυτή αναπλήρωσε ο Κοσμάς ο Αιτωλός.

Συμπληρώνουμε και το άλλο μύθευμά, που ανέγραψε ο συγγραφέας Φάνης Μιχαλόπουλος, πως ο Κοσμάς ο Αιτωλός συνέστησε μυστική εταιρεία, χωρίς φυσικά να την τεκμηριώνει. Παρόμοια είχε υποστηρίξει και για τον Ρήγα, στοιχείο που δεν έχει ιστορικά βεβαιωθεί, (Λεάνδρου Βρανούση, *Ρήγας Βελεστινλής 1757-1798*, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, έκδ. Β', Αθήνα 1963, σελ. 82-84). Βρίσκεται στη σφαίρα του μύθου.

Δημοσιεύθηκε στην εφημ. Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ, 25-8-2021, στο ΜΟΥΣΙΚΟ ΒΑΓΟΝΙ